

dekret krivična roka sovražnikov našega naroda!

Onim pa, ki so trpeli, ki so jih sile razmer in zloraba uradne in stanovske moči metale na stopnjo bednih, brezpravnih, ponižanih sužnjev ter so grenile njihovo žalostno in bolno življenje do obupne blaznosti, veljajo tolažilne in bodrilne besede: »Bog se ustavlja napuhjenim, ponižnim pa daje milost!« (I. Petr. 5, 5). »Bratje, stojte torej trdno in držite se izročil, ki ste se jih naučili ali po govorjenju ali po našem listu!« (II. Tes. 2, 14).

Zadoščenje.

Doba demokratizacije! Kdo je ne občuti — kdo se je ne veselil? Idimo v demokracijo preko tistih, ki je ne umejo ali se je boje!

Na razvalinah starega naj zraste novo! To naj nas ne spominja krute, brezsrčne preteklosti. Novo naj nam bo ideal, ki mu plavajmo v bratski slogi nasproti. Na tem potu nam ne sme biti v oviro niti kamenček stare razvaline. Vsi spomni na staro krivico naj bodo izbrisani. Ali pa je to mogoče doseči? Je — treba le dobre volje in popolne zavedenosti, kaj hočemo in česa ne maramo. Preteklost naj nam bo le učiteljica, ki nam navaja zglede, iz katerih posamezno, kaj in zakaj tega nočemo!

Pod avstrijskim birokratičnim jarmom ni menda nobeden stan trpel toliko, kakor učiteljski, in to posebno na Kranjskem.

Posledica teh telesnih in duševnih muk pa je, da učiteljstvo umeva in se raduje nove dobe, ki nam je dala Jugoslavijo.

Demokratizem — ta beseda privablja solze veselja v oči trpina, ki sme odslej globlje dihati.

Zlata svoboda — Jugoslavija — pozdravljamo te!

Izpušči bolnika iz bolnice neozdravljene!

To bi ne bilo pravilno — prej ga ozdravi — in veselje se bo lepega, jasnega dne in toplega solnca — ker je zdrav.

In rane — ki nam jih je zadala doba, ko so nas preganjali lastni bratje v Avstriji?

Te rane so pregloboke, da bi nam nezacejlene dopustile pravo, srčno veselje v novi dobi. Krivica je pretrpka, da bi jo mogli pustiti ob strani. Ona vpije po maščevanju in zadoščenju!

Naše zahteve so tako upravičene, da tega ne more nihče oporekati. In kako je naše maščevanje? Ali ni vredno plemenitih src? Po krvi ne hrepenimo! S padcem sistema naj padejo tudi osebe. To in nič več nismo zahtevali in pri tej zahtevi ostanemo!

Ali bo slab gospodar boljše gospodaril na novem posestvu, kakor na starem? Vsak vaški pastir bo vedel, da ne. Stara navada — železna srajca.

Utemeljitev naših zahtev je tako tehtna, da oblasti, ki imajo v rokah našo usodo in s tem usodo bodočnosti Jugoslavije, ne morejo teh vzrokov mirno potisniti v kot.

Padec nositelcev krivic je le posledica, povsem razumljiva naravna posledica — in naravnim potom mora biti posledica prehoda v novo, pravično dobo. To zahteva poštenost in pravičnost demokracije.

S padcem ustroja in njega predstaviteljev pa še ni zadeva rešena. Klic po zadoščenju s tem ni udušen.

Popraviti storjeno krivico, to je drugo delo nove dobe! Koliko učiteljev je bilo preganjanih in so trpeli krivico le za to, ker je padli sistem našel oporo v naših nadzornikih in voditeljih šolskih ob-

globokega življenjskega spoznanja in iz prepričanja, da hinavščina in lepotičje krmila nenravnost in sleparstvo na škodo morali in resnici. Cankarjeva umetnost je rešilni nož v roki znamenitega kirurga.

Njegova beseda je pesem, ki ji lepote in ubranosti ne morem označiti. Kakor bi šumel v njegovi duši neizčrpen studenec, segajoč s svojim izvorom do vseh tajnosti slovenske besede, do vseh njenih očarujočih skrivnosti in podrobnosti, ki se v neizmerni krasoti kažejo pred nami kakor grandiozna, nikoli izpraznjena zakladnica žive narodove govornice — tako veličastno in preprosto obenem, tako čarovito in božajoče govori Cankar-Orfej! In posebno takrat, kadar odkriva krasoto slovenske zemlje, mu zveni beseda-pesem kot kovano zlato. Ali bi mogel Cankar govoriti tako, ako bi z vsem svojim srcem, v ljubezni razplamenjenim, ne živel za svojo domovino? Vsak vzdih in vsako misel in vsako željo svojega srca je prelil v pesem, ki jo je daroval svoji zemlji v čast in po-

lasti, ki so vedoma in namenoma delali krivico.

Kolaj že večkrat imenovanih tovarišev naj omenimo še tov. J. Goriška, ki je bil prestavljen s Sv. Gore v Zapotok le zato, ker je šolska oblast hotela ustreči želji župnika Lovsina.

Kako je šolska oblast v tem slučaju spoštovala šolske zakone, nam povedo akti, ki jih imamo pred seboj. Sramotna dejanja jezijo na svetlo!

Tov. Gorišek se ina le svoji lastni energiji zanaša, da se ni izpomna nada njegovih preganjancev tako, kakor so si sami zeleli. Cesar sovražniki niso mogli doseči na prvi pritisk, to so hoteli dovrstiti s pomočjo prizvice in izpovednice. Šolska oblast je vedela za nuboje — toda po starem receptu — mora biti discipliniran učitelj. — Krivice pa naj uživa zasebi oblasti! Tov. Gorišek ni šel v zapotok. Na ukaz višje oblasti je bilo njegovo premesčenje izpremenjeno. Sedaj službuje v Lesah. Krivica iz izpremembo službenega kraja ni prav nič manjša. Upajmo, da dobe vsi naši preganjani učitelji popolno zadoščenje. O tem slučaju pa bomo se govorili, ker je vreden, da ga pozna vsak Slovan, da bo vedel, kaj so smeli nekateri ljudje v Avstriji početi z vednostjo oblasti.

Namesto, da bi šolska oblast podpirala mišje učiteljstvo pri teznavnem delu, da bi moglo razviti vsestransko svoje sue v prid soli, pa ga je zaturala telesno in duševno.

Kaj znore učitelj s svojim resno začetim delom, to nam lanko potrdi ravnatelj Turk v Logatcu, ki je bil okr. šol. naob. v dobi, v kateri je (šol. l. 1911/12.) služboval tov. Gorišek v Adlesičih. Tamkajšnja zanemarjena šola je stela 149 vsakdanjih učenecov. Šola je enorazredna, in Gorišek je v enem šol. letu dosegel to, česar bi od nobenega učitelja ne mogli zahtevati!

In nagrada za delo? To so delili gospodje pac samo nekaterim. Tudi tov. Gorišek je vložil prošnjo za podporo za svoje delo, toda dež. šol. svet je odgovoril, da prošnji ne more ugoditi, ker dež. odbor ne privoli v to. Zato pa je dež. odbor drugemu učitelju dal na prošnjo 200 K in naknadno brez prošnje še 200 K. Taka je bila kranjska pravica!

Z lanca na lanec?

Medtem, ko se slovensko učiteljstvo iz idealizma peha po Narodnih Stražah, raznih pododborih Narodnega Sveta in različnih slavnostnih odsekih; medtem, ko izkusa podivjano mladež privesti nazaj na pravo pot; medtem, ko poučuje z boljše-vizmom prepojene mase na raznih shodih; medtem časom predejo gotovi ljudje lepo za varnim zapečkom vrvi, ki hočejo z njo zopet privezati to predržno učiteljstvo, ki se tudi upa govoriti o svobodi.

Ne da bi nas vprašali, se potezajo za centralizacijo srednjega in visokega, a za decentralizacijo ljudskega šolstva. To se sliši popolnoma nedolžno, delajo tudi popolnoma nedolžne obraze, da, še več, kajdi si s kadilci, kakor: »zahteva demokracije«, »demokraško šolstvo« ter mislijo: Učiteljski kalin jih bo v svojem glasilu premleval, potem požrl ter se — zadržnil v zanki.

Pa ne pojde več tako! Pod bivšo avstrijsko upravo je slovenski učitelj deloval v šestih deželah. Šest gospodarjev je vihtelo nad njim svoje germanske biče, šesterim se je moral klanjati in vse je preklinjal, akoravno je tudi slučajno mahal po njem z bičem kakšen c. kr. Slovenec. Razloček je bil le ta, da je germanski bič v slovenski roki še hujše bičal. Kaj ne, Šusteršič?

nos! Do kulminacije se je pospela njegova ustvarjajoča umetniška sila v Podobah iz sanj, kakor da mu je slutnja udarjala na srce, da mora v poslednjem svojem velikem delu povedati vse, kar misli in čuti o bodočnosti naroda, ki mu je podaril to svoje ljubo življenje in to svojo lepo, globoko dušo!

In on je bil tudi naš, ker je bil vseh tistih, ki so z verigami na rokah in z ljubeznijo v srcu goreli za ideale resnice, pravice in svobode, pa so bili krivično sojeni in suvani pod stopala ošabnih, brezdušnih krvososov! Tudi Cankarja so vlačili po ječah in barakah, a njegove umetnosti, ki jo nosi popolnost in sila preko gomile v daljave bodočih vekov in preko mej ožje domovine med ves kulturni svet, ni zatrl nihče in je nihče ne zatre! Samo tisto življenje živi vekomaj v lepoti in slavi, ki se lepo in slavno popenja v lirano umetnosti od zemlje do neba! Cankar-umetnik, danes mrlič, je postavil samega sebe na mesto, kjer stoje naši prvi in največji možje! In tam ostane!

E. Gangl.

V obmejnih pokrajinah je bila posest slovenskega učitelja le vaska šola. Ako se je priboril do trga, je bil to že velik uspeh. Po mestnih solan si pa zaman iskal slovenskega učitelja z narodnim prepričanjem. Kateri slovenski učitelj je hotel priti na mestno šolo, je moral postati poturica. Hvala Bogu, pri nas na Stajerskem jih lahko prestejemo na prste, in še ti večinoma niso postali mestni učitelji navzlic svojemu hajlanju. Koliko poznani učiteljev, ki so šolali svoje otroke po mestih! Po pet in še več otrok je studiralo, oče in mati sta pa doma stradala. In napisal je prošnjo za kakšno učiteljsko službo v kakšnem večjem mestu ali v njegovi bližini. Iako je bil v hiši revolver v osebi kaksnega nemškega mogotca. »Ako nam obljubite to in to, pa dobite mesto!« tako se je glasila beseda nasilneževa. V 99 izmed 100 slučajev je rodovinski oče odklonil. Slava tem junakom!

Dobili smo zedinjeno Jugoslavijo s centralnim parlamentom in vlado. Z veseljem jo je pozdravilo slovensko učiteljstvo, misleč, sedaj so padle verige tudi za nas. Svobodno si boš iskal službe po naši širni domovini. Le sposobnost in starost bosta merodajni pri oddaji boljših mest. Ako si boš želel na bivše Kranjsko ali v solčno Primorje, ne bo treba celih diplomatičnih pogajanj med deželnimi šolskimi sveti. Ako boš imel sine visokošolce, prosto ti bo prositi za službo v Zagrebu ali Beogradu, in ako bo tvoj hrvatski ali srbski tovariš hotel za sinom, študirajočim bodočo ljubljansko tehniko, kdo mu bo branil, ako je potrebno kvalificiran? In naša primorska mesta z navtičnimi akademijami! Ali bodo učitelji le enega jugoslovenskega plemena smeli tako srečni biti in službovati v našem skupnem Primorju?

Po željah gotovih »demokraških« krogov bi moral biti slovenski učitelj zopet privezan na Slovenskem, hrvatski na Hrvatskem, dalmatinski na Dalmatinskem i. t. d.

Tem ljudem moramo vedno in vedno klicati v spomin, da je naša Zaveza vedno zahtevala državno šolo. Naša ljudska šola ima biti državna jugoslovenska in njeno učiteljstvo boji podrejeno državnemu naučnemu ministarstvu! Pri oddaji mest se mora upoštevati edino-le sposobnost, jezikovna kvalifikacija in starost. Edino to bo prava demokracija, vse drugo je zanka za kaline!

Z-v.

Delo našega učiteljstva za Jugoslovanstvo.

Radoslav Knaflič.

(Dalje.)

Izpis iz zapisnika z dne 20. XII. 1917.

5. Sodelovanje učiteljstva na Dobju na razvoju in vzdrževanju slovenske, oziroma nemške književnosti v koledarskem letu 1917.

Zapisniku je priloženo pismeno poročilo Radoslava Knafliča, ki izvaja sledeče:

Že tri leta trajajoča strašna svetovna vojna je pokazala, da je učiteljstvo važen činitelj države. Eden njegov del služi državi kot oborožena moč; drugi, in sicer večji del pa sodeluje v odlični meri v vseh možnih panogah vojne, n. pr. v vojni oskrbi, aprovizacijskih poslih itd.

Če je učiteljstvo med vojno važen činitelj za državo, je ono toliko važnejši činitelj pred vojno, med vojno in po vojni za narodovo kulturo ne samo po svojem uradnem poklicu v šoli, temveč tudi s svojim delovanjem izven šole, saj se je ta stal ustanovil in organizoval zato, da bi dal narodovi izobrazbi prvo podlago.* Z vsjo pravico sme torej narod obračati svojo pozornost na njegovo mišljenje in delovanje v šoli ter zunaj nje.

Ne spuščajoč se v podrobno razmotrivanje učiteljskega delovanja izven šole, hočem v svoji razpravi le konstatovati, da sodeluje učiteljstvo obojega spola kot kulturni činitelj slovenskega naroda pri razvoju in vzdrževanju njegove književnosti.

Moč in kultura naroda se meri po njegovi književnosti. Književnost je odvisna od broja njenih proizvajalcev in odjemalcev. Čim večji je broj odjemalcev, tem večje prihaja proizvajanje ali produkcija književnosti.

Oziraje se na veljepomemben napis na Delfijskem oraklu: »Spoznavaj samega sebe!« bi bilo jako poučno zvedeti statistiko, ki bi kazala slovenskemu narodu, v koliki meri v odstotkih sodeluje slovensko učiteljstvo pri njegovi, oziroma tuji književnosti kot odjemalec. Taka statistika bi bila obenem zrcalo njegove dejanske narodne zavednosti. Dejanjska narodna zavednost zaostaja neredko za idealno.

* A ne zato, da bi podpiral vojno, morijo slovoštva! Opomba pisateljeva.

Prečestokrat se kdo povzdiguje s svojo zavednostjo v besedah, ako pa se analizirajo njegova dejanja, se najde, da so bile to le manjvredne besede, lupine brez jedra.

Ker taka statistika doslej javno še ni bila obdelana, bi bilo potrebno jo sestaviti za ves Kozjanski okraj, naj spoznamo najprej samega sebe, naj stojimo v pravi luči pred svoj narod, predvsem jo je treba sestaviti za vsako šolo posebe ter je ovekovečiti v šolski kroniki. V ta namen se za leto 1917 konstatuje za Dobje sledeča statistika:

1. Nadučitelj R. K. je imel naročenih slovenskih knjig in časopisov za K 98.60. Ker ni imel nobenega časopisa, oziroma knjige neslovenske narodnosti naročene, je prispeval z ozirom na naročnino 98 K 60 v v prid slovenske književnosti 100 %.

2. Učitelj S. J., mobilizovan. Njegovo sodelovanje v tem letu ni znano.

3. Učiteljica B. A. je izdala naročnine 71 K 10 v, toda v prid slovenski književnosti le 37 K 50 v ali 52 %, dočim je 33 K 60 v ali 48 % naklonila nemški književnosti.

4. Učiteljica P. Fr. je od svojega, književnosti naklonjenega zneska 63 K 60 v koristila nemški književnosti z zneskom 51 K ali 81 %, a slovenski le z zneskom 12 K ali 19 %.

Ker reklamuje slovenski narod svoje učiteljstvo za sebe, je jasno, da je v teh izdanih zneskih izgubila slovenska književnost 48, oziroma celo 81 %, kar znači občutno škodo, ki bi postala uprav veličanska, ako bi na vseh slovenskih narodnih šolah vladalo takšno ali podobno razmerje.

Kar se tiče podpiranja slovenskih kulturnih zavodov od strani teh učnih oseb, so prispevale one raznim društvom, dijaškim kuhinjam in visokošolcem v Pragi, na Dunaju in v Gradcu po 25, 20 in 14 K. Ker niso podpirale nobenega kulturnega zavoda tuje narodnosti, so podpirale kulturne zavode svojega naroda s 100 %.

Ta statistika naj vodi do spoznanja, da naj tudi v dejanjih spadamo k svojemu narodu.* Vse za kulturo svojega naroda!

V Jugoslaviji bode naloga vsakega šolskega vodje, sestaviti koncem koledarskega leta na podlagi določene tiskovine podobno statistiko o sodelovanju učiteljstva svoje šole pri kulturi Jugoslovanstva, jo zapisati v šolsko kroniko ter jo predložiti okrajnemu šolskemu nadzorniku, ki sestavi takšno statistiko za ves okraj. Vsi okraj skupaj bodo nudili vladi in narodu celokupno statistično sliko o delu vsega učiteljstva za narod.* Bilo bi umestno, v službeno razpredelnico sprejeti predalec »Mera sodelovanja pri kulturi Jugoslovanstva«.

Zaveza jugoslovenskih učiteljskih društev blagovolji v tej zadevi staviti vladi primeren predlog.

Izpis iz zapisnika z dne 16. X. 1918.

VIII. Opombe šolskega vodstva.

15. V trenutku teh dni se pripravljajo veliki politički dogodki svetovnega pomena. Stari okovi razpadajo, narodi ustajajo k novemu življenju. Slovenci postajamo, skupno s Hrvati in Srbi združeni v samostalno državo Jugoslavijo, neodvisen narod. Gotovo se bo temu primerno preustrojilo tudi šolstvo. Čutim se dolžnega opozoriti cenjene sotrudnice, da se moramo na ta prehod dostojno pripraviti ter vse svoje delovanje v šoli in zunaj nje spraviti v soglasje s prihodom Jugoslavije. V ta namen se naj blagovolji:

1. v vseh razredih otroke poučiti, da smo Slovenci Jugoslovani iz sledečih razlogov:

a) ker govorimo slovensko narečje, ki je del jugoslovenskega jezika,

b) ker sta nam oče in mati kot Slovenca Jugoslovani,

c) ker sta tudi naš stari oče (ded) in naša stari mati (babica) govorila ta jezik ter sta bila tudi onadva Jugoslovani,

d) ker so tudi naši pradedje in naše prababice bili Jugoslovani,

e) ker so v naših krajih že v starih časih živeli stari Slovani,

f) ker so vso našo današnjo zemljo obdelovali že v starih časih stari Slovani,

g) ker so dali oni našim krajem, vsem, trgom in mestom slovenska imena, n. pr. Dobje, Ravno, Lešje, Završe, Št. Jur, Planina, Celje itd.,

h) istotako so dali oni našim potokom, rekam, jezerom, hribom, goram in planinam slovenska imena; n. pr. Gračnica, Savinja, Bokor, Voluš itd.,

i) dandanes torej nima na naši zemlji nihče drugi pravice gospodovati, nego samo mi Jugoslovani,

* V letu 1918 se je to razmerje izboljšalo v prid slovenske kulture. Statistika je poodčitovana v šolski kroniki. Opomba pisateljeva.